

»LÄPIVALTIOLLISTAAKO» JULKINEN HALLINTO?

Joachim Hirsch: Turvavaltio, »Saksan malli», sen kriisi ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet. Osuuskunta Vastapaino, Jyväskylä 1983, 202 s.

»Turvavaltio» ilmestyi saksaksi kolme vuotta sitten. Kuluneen kolmen vuoden aikana Hirschin kirjan teemoista on Suomessa järjestetty seminaareja, teosta on arvioitu eri yhteyksissä (mm. Sosiologia 2/1981, Poliitiikka 4/1983, HS 29.3.1983), Hirsch on käynyt luennoimassa tutkimuksistaan Helsingissä jne. »Läpivaltioistuminen» ja »läpikapitalisoituminen» lienevät tätä kautta ainakin sanoina kaikille yhteiskuntatieteilijöille tuttuja. Nyt teos on käännetty suomeksi, joten muillakin kuin saksankielisten tutkimusten lauseryteikköihin ihastuneilla ja ammattilukijoilla on mahdollisuus tutustua marxilaisen valtiotutkimuksen viimeisiin vaiheisiin. Kun Hirschin kirjaa on useissa yhteyksissä arvioitu, ei tässä ole syytä paneutua teoksen yhteiskuntateoreettiseen antiin. Sen sijaan tuon esiin kirjan niitä teemoja, joilla selvimmin on liittymäkohtia byrokraatiaan, virkamiehiin ja hallintotieteeseen.

Taustaksi käsittelen kuitenkin kirjan juonta ja sen keskeisiä käsitteitä. Teoksen ensimmäisessä osassa tarkastellaan Länsi-Saksan kehittymistä »talousihmeestä» kristillisdemokraattisen valtion kautta »Saksan malliin», toisessa turvavaltion yhteiskunnallista perustaa ja institutionaalista rakennetta sekä kolmannessa osassa sosialismia ja vaihtoehtoliikkeitä. Työn keskiössä on jälkifasistisen, jälkidemokraattisen turvavaltion rakenne, sen ristiriidat ja murtumat sekä ne liikkeet, jotka voisivat sen hajoittaa. Turvavaltioilla Hirsch tarkoittaa kehittyneille kapitalistisille yhteiskunnille ominaisia valtarakenteita, jossa »hyvinvointivaltio» ja teknisesti täydellinen »tarkkailuvaltio» ovat yhteenkietoutuneet. Tutkimuksen lähtökohtana on »Saksan malli» ja sen kriisi. Mal-

lilla Hirsch ymmärtää länsisaksalaista kansantaloudellista strategiaa, joka jatkuvan rationalisoinnin ja modernisoinnin avulla yrittää säilyttää kansainvälisen kilpailuasemansa ja sitä kautta poliittisen pelivaransa. Perustava osa mallia on sosiaalidemokraattinen hallinto, joka byrokratian, byrokraatistuneiden poliittisten puolueiden ja ammattiyhdistysliikkeen sekä taloudellisen vallan välisin neuvotteluihin pyrkii säilyttämään joukkolojaliteetin ja hyvinvoinnin. Kansainvälinen taloudellinen kilpailu on kuitenkin vähentänyt poliittisen järjestelmän reformipotentiaalin tyhjiin, jonka seurauksena on yhdentekevää mikä poliittinen puolue on hallinnassa, koska todelliset vaihtoehdot politiikan toelle ovat vähissä. Poliittikka on muuttunut systeempolitiikaksi.

Turvavaltion on läpikapitalisoitumisen ja läpivaltiollistumisen tulos. Näiden käsitteiden takaa on löydettävissä Hirschin tutkimuksen ydinajatus nykykapitalismin rakenteellisesti muuttuneesta uusintamisyhteydestä. Laajasti ymmärretty yhteiskunnallinen uusintaminen on Hirschin perusteeksi sekä teoreettisen työn jatkokehittämiselle että turvavaltion ymmärtämiselle. Tätä kautta hän pyrkii muokkaamaan tutkimusohjelmaa, jolla voitaisiin ylittää »Pääoman» poliittisen taloustieteen rajoitteet. Turvavaltion kehittymisen tutkimisessa on olennaista uusintamisyhteyden historiallisen ja kapitalistisen muotoutumisen selvittäminen. Kehittyneen kapitalismin vaiheessa uusintamisen rakenne määräytyy tavara- ja rahasuhteiden perustalta. Säilyäkseen systeemin on hävitettävä esikapitalistiset uusintamistavat ja perustuttava kapitalistisesti tuotettuihin kulutustavaroihin ja palveluihin. Uusintamisyhteys läpikapitalisoituu. Samalla se merkitsee yhä kasvavalle palkkatyöläisten joukolla »fordistista» uusintamiskehää, jossa työelämää luonnehtii mekanisointi ja taylorismi, vapaa-aikaa kulutus. Pääoma on kuitenkin yksin kyvytön selviämään fordistisen kehän ja kansainvälisen kilpailun aiheuttamista ongelmista. Valtion on lisääntyvästi puututtava tuotantoprosesseihin ja taloudellisen uusintamisen sääntelyyn. Samalla on välttämätöntä sopeuttaa työvoima muuttuneisiin tuotanto- ja arvonlisäyhteisiin. Uusintamisyhteys läpivaltiollistuu.

Keskeisenä syynä turvavaltion kehittymiselle on fordistisen uusintamiskehän muodostuminen niin vaativaksi, että yksilöt putoavat siitä pois. Seurauksena on duaaliyhteiskunta, jossa yhteiskunta on jakautunut hyvinvointaan suoritusytimeen ja dequalifioituneen työväenluokan muodostaman gettoistuneeseen periferiaan. Yhteiskunnan koossapitämiseksi tarvitaan turvavaltiollisia toimia, jossa yksilöt sosiaalipolitiikan ja valvonnan keinoin pakotetaan sopeutumaan yhteiskuntarakenteiden asettamiin vaatimuksiin.

Entä sitten julkinen hallinto? Minkälaisiin yhteyksiin byrokratia asettuu Hirschin esittämästä näkökulmasta käsin? Turvavaltiollisen kehityksen myötä byrokratia tunkeutuu kaikkiin sosiaalisiin yhteyksiin. Poliittisista ja yhteiskunnallisista ristiriidoista tulee tendenssinomaisesti poliisiteknisesti määritel-

tyjä »häiriöitä» yhteiskunnan normaalijärjestyksessä. Poliisi-, oikeus-, kasvat-
tus-, terveys- ja sosiaalibyrokraatit sulautuvat osittain yhteen. Tämän ilmene-
mismuotoja ovat esim. poliisi- ja oikeuslaitoksen tiiviit kytkennät terveyden-
huoltojärjestelmään ja sosiaalityöhön (»uudelleen sosiaalistaminen», nuorisohuolto,
psykiatria, päihderikollisuus, nuorisopoliisi jne.). Hirschin kuvaamat hallinnon
yleiset muutostendenssit on osoitettu myös suomalaisessa tutkimuksessa: vallan
siirtymistä eduskunnalta hallinnolle, hallinnon johtohenkilöiden ja poliittisten
puolueiden väliset yhteydet, byrokratian keskittyminen ja lohkoutuminen, tieteen
käyttö hallinnollisena sääntelytietona. Hirsch on kuitenkin kytenyt nämä muutospiirteet
laajasti ymmärrettyyn yhteiskunnalliseen uusintamisyhteyteen. Hän pyrkii rakentamaan
teoriaa, jossa mm. erillistieteiden tutkimustulokset voitaisiin koota yhteen.

Yhteiskunnallinen uusintaminen teoreettisena perustana siirtää hallintotieteen
keskeiseksi tarkastelukulmaksi hallinnon ja kansalaisen välisen suhteen. Hirschillä
tämä tulee esiin hänen tarkastellessa turvavaltion murtumakohtia. Yksi olennainen
murtumakohta johtuu siitä, että valtion täytyy yhä enemmän huolehtia taloudellis-yhteiskunnallisen
rakennemuutoksen kova-käteisestä toteuttamisesta samalla sen seurausvaikutuksia
neutralisoiden. Kun perinteisten etujenvälitys- ja edustuselinten kiinteyttävä voima
heikkenee, politisoituu hallinnollinen toiminta. Valtio näyttää yhä enemmän syy-päältä
taloudellis-yhteiskunnallisiin mullistuksiin ja siihen että niiden myötä elin-
ehdot vaikeutuvat. Taloudellis-yhteiskunnallisten mullistusten kohteeksi joutuneet
alkavat kokea valtionhallinnon välittömäksi vastustajakseen. Poliittis-hallinnollisen
järjestelmän sisäiset konfliktit ovat taipuvaisia väistymään ja merkitykselliseksi
tulee vastakohtaisuus »kansan» ja »valtion» välillä. Samalla se merkitsee myös
vastarintapotentialiaa byrokratian sisällä. Kun päätöksenteko on voimakkaasti
keskittynyt ja kun myös sosiaalitoimelle on siirretty valvonta- ja kontrollitehtäviä,
jännite byrokratian sisällä kasvaa. Illuusion sosiaalityön »sosiaalisuudesta»
romahtaessa hallintoa pitää kasassa vain byrokraattisen organisaatiomuodon
vaatimukset ja lisääntyvä sisäinen valvonta. Valvontaa voivat suorittaa vain
valtion sisäisestä turvallisuudesta vastaavat hallinnonalat. Potentiaalinen
konfliktirintama asettuukin perinteisten valtio- ja nk. hyvinvointitehtävien väliin.

Hirschin kirja ei ole loppuun viety tutkimus vaan tutkimusohjelma. Käsitelyyn
joutuvat mitä moninaisemmat aiheet: alueellinen kehitys, perhe, puolueet,
parlamentarismi, ammattiyhdistysliike, hallinnon eri lohkot, tiede, marxismi,
vaihtoehtoliikkeet jne. Yhteiskuntateoriaa kehitellessään Hirsch jää pakostakin
analyysissään yleiselle tasolle. Mutta samalla tässä yleisyydessä on teoksen
eräs viehätys. Lukuisat puolitiehen jätetyt ideat haastavat vastaargumentointiin,
vaihtoehtoihin malleihin, jatkokehittelyihin. Eli siihen mihin

tutkimus parhaimmillaan pyrkii: se pakottaa keskustelemaan, pohtimaan.
Lukekaa.

Risto Nakari